

دانشگاه سمنان

دانشکده علوم انسانی

گروه زبان‌شناسی

پایان‌نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته زبان‌شناسی همگانی

عنوان :

نظام آوایی ترکی آذری گونه گوگانی

رویگردی غیرخطی

استاد راهنما:

دکتر شهرام نقش‌بندی

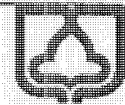
استاد مشاور :

دکتر عصمت اسماعیلی

پژوهشگر :

سعید راه‌انداز

اسفند ۱۳۹۱

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با تأییدات خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای سعید راه انداز

به شماره دانشجویی : ۸۹۱۱۲۵۸۰۰۱ در رشته : زبان شناسی همگانی

تحت عنوان " نظام آوایی ترکی اذری ، گونه ی گوگانی ، رویکردی غیر خطی " با حضور استادان راهنما ، مشاور و هیأت داوران در دانشکده علوم انسانی در تاریخ ۹۱/۱۲/۱۶ تشکیل گردید و در این جلسه پایان نامه (به تعداد ۴ واحد) با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت .

نامبرده نمره به عدد : ۱۸/۸۸ حروف : **خبره هتادوست سوم** با درجه بسیار خوب دریافت نمود.

استاد راهنما : دکتر شهرام نقش بندی

استاد مشاور : دکتر عصمت اسماعیلی

استاد داور داخلی/خارجی : دکتر حسین رضویان

استاد داور داخلی/خارجی : دکتر شمس الدین رویانیان

دکتر علیرضا عرفانی
رئیس دانشکده علوم انسانی

دکتر بهروز گل محمدی
مسئول تجویزات تحصیلی دانشکده

سپاس‌گزاری

برای انجام دادن هر کاری افراد زیادی دست به دست هم، به مثابه حلقه‌های یک زنجیر، یاری می‌رسانند اما عموماً ناظران فقط فاعلِ ظاهری یا همان حلقهٔ آخر را می‌بینند. پس نگارنده بر خود لازم می‌داند که از افرادی که در امر نگارشِ پایان‌نامهٔ حاضر یاری‌رسان بوده‌اند تشکر و قدردانی نماید. نگارنده از اهالیِ گوگان به خصوص آقای ناصر عسگری گوگانی که وی را در امر گردآوری داده‌ها و فراهم آوردن برخی منابع یاری کردند سپاس‌گزاری می‌کند. اساتیدی که نامشان در زیر آمده است به سوالات نگارنده پاسخ گفتند که تشکر از آن‌ها کمترین کاری است که می‌توان صورت داد:

- خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی
- آقای دکتر محمد دبیرمقدم
- آقای دکتر سید حسین رضویان
- خانم دکتر مرضیه صنعتی
- آقای دکتر وحید صادقی

البته تمام صفحاتِ رسالهٔ حاضر از زیر نظرِ این بزرگواران نگذشته است بنابراین مسئولیت هرگونه اشتباهی به عهدهٔ شخص نگارنده است. استادِ مشاورِ این اثر، خانم دکتر عصمت اسماعیلی، مطالب کارآمدی دربارهٔ تمایزِ زبانِ ترکیِ آذری و زبانِ آذری به نگارنده آموختند که شایان تقدیر و تشکر است. استادِ راهنمایِ این اثر، آقای دکتر شهرام نقش‌بندی، الفبایِ واج‌شناسی را به نگارنده آموخته است که با جهانی تشکر هم نمی‌توان این دین را جبران کرد، از این رو نگارنده اثرِ حاضر را تقدیم به این استادِ بزرگ می‌کند.

چکیده

این پایان‌نامه به بررسی نظام آوایی ترکی آذری (گونه گوگانی) با استفاده از رویکردهای غیرخطی در دستور زایشی (اساساً واج‌شناسی جزءمستقل) می‌پردازد. هدف از اثر حاضر، بررسی توان تبیینی واج‌شناسی جزءمستقل در توصیف گونه گوگانی از ترکی آذری است که گونه‌ایست در معرض خطر نابودی. هماهنگی واکه‌ای، درج و حذف به عنوان سه فرآیند عمده در نظام آوایی ترکی آذری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یکی از قواعد واکرفتگی پایانی فقط در کلمات چندهجایی روی می‌دهد بنابراین هجا در فرآیندهای واجی ایفای نقش می‌کند. راجع به تعداد همخوان‌های ترکی آذری اختلاف نظر وجود دارد که از ۲۰ تا ۲۴ عدد متغیر است. آواهای مسئله‌ساز عبارتند از: [k], [g], [j] و [ʒ]. نگارنده معتقد است که ترکی آذری ۲۱ همخوان دارد که در این میان [k] و [g] واج‌گونه‌های واج زیرساختی /g/ هستند؛ [ʒ] واج‌گونه‌ای از واج انسایشی /dz/ می‌باشد؛ و /j/ واجی مجزاست. ساختار کلی هجا در ترکی آذری (C)V(C(C)) است که در بازنمایی آوایی از طریق حذف و درج به (C)V(C) تقلیل می‌یابد.

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه

۲	(۱-۱) درآمد
۴	(۲-۱) بیان مسئله
۵	(۳-۱) اهداف
۵	(۴-۱) قلمرو پژوهش
۷	(۵-۱) پرسش‌های پژوهش
۸	(۶-۱) فرضیه‌های پژوهش
۸	(۷-۱) روش‌شناسی
۹	(۸-۱) ترکی آذری

فصل دوم: چارچوب نظری

۱۴	(۱-۲) درآمد
۱۴	(۱-۱-۲) واج‌شناسی و آواشناسی
۱۵	(۲-۱-۲) اهمیت واج‌شناسی
۱۵	(۳-۱-۲) اصطلاح "واج"
۱۷	(۴-۱-۲) ریشه‌های واج‌شناسی زایشی
۱۸	(۵-۱-۲) واج‌شناسی زایشی معیار
۲۰	(۲-۲) بنیادهای نظری
۲۰	(۱-۲-۲) واج‌شناسی جزءمستقل
۲۶	(۲-۲-۲) واج‌شناسی همخوان-واکه
۲۹	(۱-۲-۲-۲) نظریه جایگاه ایکس
۳۰	(۲-۲-۲-۲) نظریه مورایی
۳۲	(۳-۲-۲) واج‌شناسی عروضی
۳۳	(۳-۲) هجا

فصل سوم: پیشینه پژوهش

۳۶	(۱-۳) درآمد
----	-------------

۳۶	۲-۳) پژوهش‌های پیشین در ترکی آذری
۳۶	۱-۲-۳) فرزانه (۱۳۴۴)
۳۶	۲-۲-۳) وزین پور (۱۳۴۸)
۳۷	۳-۲-۳) سرهنگیان (۱۳۵۰)
۳۷	۴-۲-۳) حسابگر (۱۳۷۱)
۳۷	۵-۲-۳) هادی (۱۳۷۴)
۳۸	۶-۲-۳) محمدی (۱۹۹۶)
۳۸	۷-۲-۳) فتاحی (۱۳۷۵)
۳۹	۸-۲-۳) کورنفیلت (۱۹۹۷)
۳۹	۹-۲-۳) محمدنژاد (۱۳۸۰)
۳۹	۱۰-۲-۳) داودی بناب (۲۰۰۱)
۳۹	۱۱-۲-۳) رضی نژاد (۱۳۸۱)
۴۰	۱۲-۲-۳) حیدری مزرعه جهان (۱۳۸۱)
۴۱	۱۳-۲-۳) رستگار مندجین (۱۳۸۴)
۴۱	۱۴-۲-۳) محمودی (۱۳۸۴)
۴۱	۱۵-۲-۳) کرد زعفرانلو کامبوزیا و رضویان (۱۳۸۴)
۴۲	۱۶-۲-۳) گوکسیل و کیرسلیک (۲۰۰۵)
۴۲	۱۷-۲-۳) قلبی زاده (۱۳۸۵)
۴۲	۱۸-۲-۳) رضویان (۲۰۰۷)
۴۳	۱۹-۲-۳) مرسلویی (۱۳۸۶)
۴۳	۲۰-۲-۳) زارع شاهمرسی (۱۳۸۷)
۴۴	۲۱-۲-۳) نائبی (۱۳۸۷)
۴۴	۲۲-۲-۳) آخوندوو (۱۳۸۹)
۴۴	۲۳-۲-۳) منظوری (۱۳۹۰)
۴۵	۲۴-۲-۳) علیپور (۱۳۹۰)
۴۵	۲۵-۲-۳) وندحسینی (۱۳۹۰)
۴۶	۲۶-۲-۳) رحمانی خیایوی (۱۳۹۱)
	فصل چهارم: نظام آوایی ترکی آذری

۴۸	(۱-۴) درآمد
۴۸	(۲-۴) اندام‌های گویایی فعال در ترکی آذری
۴۸	(۱-۲-۴) حفره دهانی
۴۹	(۱-۱-۲-۴) لب‌ها
۴۹	(۲-۱-۲-۴) تیغه زبان
۴۹	(۳-۱-۲-۴) بدنه زبان
۴۹	(۲-۲-۴) حفره خیشومی
۴۹	(۱-۲-۲-۴) نرم‌کام
۵۰	(۳-۲-۴) حفره حلقی
۵۰	(۳-۴) مشخصه‌های مستقل از اندام گویایی
۵۰	(۱-۳-۴) کناری
۵۰	(۲-۳-۴) پیوسته
۵۱	(۳-۳-۴) تیز
۵۱	(۴-۴) مشخصه‌های ممیز واجی در ترکی آذری
۵۱	(۱-۴-۴) حفره حلقی
۵۱	(۱-۱-۴-۴) مشخصه [واک]
۵۲	(۲-۴-۴) حفره خیشومی
۵۲	(۱-۲-۴-۴) مشخصه [خیشومی]
۵۲	(۳-۴-۴) حفره دهانی
۵۲	(۱-۳-۴-۴) لبی
۵۲	(۱-۱-۳-۴-۴) مشخصه [گرد]
۵۳	(۲-۳-۴-۴) تیغه‌ای
۵۳	(۱-۲-۳-۴-۴) مشخصه [جلودهانی]
۵۳	(۳-۳-۴-۴) بدنه‌ای
۵۳	(۱-۳-۳-۴-۴) مشخصه [افراشته]
۵۴	(۲-۳-۳-۴-۴) مشخصه [افتاده]
۵۴	(۳-۳-۳-۴-۴) مشخصه [پسین]
۵۴	(۴-۴-۴) مشخصه‌های مستقل

۵۵	(۱-۴-۴-۴) مشخصه [کناری]
۵۵	(۲-۴-۴-۴) مشخصه [پیوسته]
۵۵	(۳-۴-۴-۴) مشخصه [تیز]
۵۶	(۵-۴) توصیف واج‌های ترکی آذری بر اساس درخت مشخصه‌ها
۵۹	(۱-۵-۴) همخوان‌ها
۵۹	(۱-۱-۵-۴) همخوان‌های لبی
۵۹	(۱-۱-۱-۵-۴) واج /p/
۶۰	(۲-۱-۱-۵-۴) واج /b/
۶۱	(۳-۱-۱-۵-۴) واج /m/
۶۲	(۴-۱-۱-۵-۴) واج /f/
۶۳	(۵-۱-۱-۵-۴) واج /v/
۶۴	(۲-۱-۵-۴) همخوان‌های لثوی
۶۴	(۱-۲-۱-۵-۴) واج /t/
۶۶	(۲-۲-۱-۵-۴) واج /d/
۶۷	(۳-۲-۱-۵-۴) واج /ts/
۶۸	(۴-۲-۱-۵-۴) واج /dz/
۷۲	(۵-۲-۱-۵-۴) واج /s/
۷۳	(۶-۲-۱-۵-۴) واج /z/
۷۴	(۷-۲-۱-۵-۴) واج /n/
۷۵	(۸-۲-۱-۵-۴) واج /l/
۷۸	(۹-۲-۱-۵-۴) واج /r/
۸۰	(۳-۱-۵-۴) همخوان‌های لثوی-کامی
۸۰	(۱-۳-۱-۵-۴) واج /ʃ/
۸۱	(۴-۱-۵-۴) همخوان‌های کامی
۸۱	(۱-۴-۱-۵-۴) واج /c/
۸۵	(۲-۴-۱-۵-۴) واج /ʒ/
۸۷	(۳-۴-۱-۵-۴) واج /j/
۸۸	(۵-۱-۵-۴) همخوان‌های ملازی

۸۸	/g/ واج (۱-۵-۱-۵-۴)
۹۴	/x/ واج (۲-۵-۱-۵-۴)
۹۶	همخوان‌های چاکنایی (۶-۱-۵-۴)
۹۶	/h/ واج (۱-۶-۱-۵-۴)
۹۷	واکه‌ها (۲-۵-۴)
۹۹	واکه‌های پیشین (۱-۲-۵-۴)
۹۹	/i/ واج (۱-۱-۲-۵-۴)
۹۹	/y/ واج (۲-۱-۲-۵-۴)
۱۰۰	/e/ واج (۳-۱-۲-۵-۴)
۱۰۱	/ø/ واج (۴-۱-۲-۵-۴)
۱۰۲	/æ/ واج (۵-۱-۲-۵-۴)
۱۰۳	واکه‌های پسین (۲-۲-۵-۴)
۱۰۳	/w/ واج (۱-۲-۲-۵-۴)
۱۰۴	/u/ واج (۲-۲-۲-۵-۴)
۱۰۵	/o/ واج (۳-۲-۲-۵-۴)
۱۰۶	/a/ واج (۴-۲-۲-۵-۴)
۱۰۷	انسدادی چاکنایی (۳-۵-۴)
۱۰۸	واکه مرکب (۴-۵-۴)
۱۰۹	قواعد پیش‌فرض در ترکی آذری (۵-۵-۴)
۱۰۹	فرآیندهای واجی (۶-۵-۴)
۱۱۰	همگونی (۱-۶-۵-۴)
۱۱۰	همگونی در تکواژ جمع (۱-۱-۶-۵-۴)
۱۱۴	همگونی در مشخصه کناری (۲-۱-۶-۵-۴)
۱۱۵	همگونی همخوان با واکه (۳-۱-۶-۵-۴)
۱۱۷	همگونی کامل (۴-۱-۶-۵-۴)
۱۱۹	همگونی در جایگاه تولید (۵-۱-۶-۵-۴)
۱۲۰	ناهمگونی (۲-۶-۵-۴)
۱۲۱	هماهنگی واکه‌ای (۳-۶-۵-۴)

۱۲۶	۴-۵-۶-۴) درج
۱۲۷	۴-۵-۶-۵) حذف
۱۳۰	۴-۵-۶-۶) کشش جبرانی
۱۳۲	۴-۵-۶-۷) واكرفتگی پایانی
۱۳۵	۴-۵-۶-۸) سایشی شدگی پایانی و همخوان‌های مشدد
۱۴۰	۴-۵-۷) هجا در ترکی آذری
۱۴۳	۴-۵-۸) اعمال قواعد
	فصل پنجم: نتایج و پیشنهادات
۱۴۶	۵-۱) نتایج پژوهش
۱۴۸	۵-۲) پیشنهادها
	فهرست منابع
۱۵۰	منابع فارسی و ترکی
۱۵۴	منابع لاتین
۱۵۷	منابع رایانه‌ای و اینترنتی
	پیوست‌ها
۱۵۹	پیوست ۱: نمادها و علائم زیر و زبری الفبای بین‌المللی آوانویسی
۱۶۰	پیوست ۲: واژه‌نامه
۱۶۰	واژه‌نامه فارسی-انگلیسی
۱۶۷	واژه‌نامه انگلیسی-فارسی
۱۷۴	چکیده انگلیسی

فصل اول: مقدمه

۱-۱) درآمد

دستور زایشی^۱ رویکردی به زبان‌شناسی است که در مؤسسه فناوری ماساچوست (ام‌آی‌تی)^۲ توسط نوام چامسکی^۳ و موریس هله^۴ در دهه‌ی ۱۹۵۰ گسترش پیدا کرد (کنستویچ^۵، ۱۹۹۴: ۱). یکی از زیرمجموعه‌های این دستور، بخش واج‌شناسی آن است که با عنوان 'واج‌شناسی زایشی'^۶ مطرح است. هدف بخش واجی یک دستور زایشی این است که برون‌داد بخش نحوی را دریافت کند و فقط با ارجاع به ویژگی‌های روساختی 'سازه‌های'^۷ بکار رفته در آن، خوانشی آوایی به دست دهد ('کریستال'^۸، ۲۰۰۸: ۳۶۶). زبان‌شناسان عموماً بر این عقیده‌اند که سنگ بنای واج‌شناسی زایشی، کتاب مشهور چامسکی و هله (۱۹۶۸) است که با نام 'الگوی آوایی زبان انگلیسی'^۹ به نگارش درآمد. این اثر غالباً با نام مخفف خود یعنی SPE شناخته می‌شود. انگاره بکار رفته در کتاب مذکور که واج‌شناسان آن را در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ (میلادی) توسعه بخشیده و برای دیگر زبان‌ها بکار گرفتند، عموماً با عنوان 'انگاره SPE'^{۱۰} یا 'انگاره معیار'^{۱۱} دستور زایشی مورد خطاب قرار می‌گیرد (کار^{۱۲}، ۱۹۹۳: ۱۰۳).

واج‌شناسی زایشی نوعی 'واج‌شناسی اشتقاقی'^{۱۳} است، بدین معنی که بیش از یک 'سطح نمود / بازنمایی'^{۱۴} در آن مطرح است. آن چیز که عملاً در گفتار مشاهده می‌شود، اصوات فیزیکی است و به نظر می‌رسد گوینده و شنونده، ادراکی الگودار از این اصوات دارند. در واج‌شناسی اشتقاقی، واج‌شناس بر اساس این اصوات و الگوها، سطحی از نمود را فرض می‌کند که شکل نهایی گفتار طی یک سری مراحل از آن مشتق می‌شود. در واج‌شناسی زایشی،

¹ Generative Grammar

² Massachusetts Institute of Technology (MIT)

³ Noam Chomsky

⁴ Morris Halle

⁵ Michael Kenstowicz

⁶ Generative Phonology

⁷ formatives

⁸ David Crystal

⁹ The Sound Pattern of English (SPE)

¹⁰ the SPE model

¹¹ the standard model

¹² Philip Carr

¹³ Derivational Phonology

¹⁴ level of representation

این سطح مفروض و انتزاعی، 'بازنمایی واجی'^۱ نام دارد که حاوی اطلاعات 'غیر قابل پیش‌بینی'^۲ یا 'حشو'^۳ است و چون این اطلاعات 'قابل پیش‌بینی'^۴ نیستند، باید هنگام زبان‌آموزی به ذهن سپرده شوند. این اطلاعات، 'تقابل دهنده'^۵ یا 'ممیز'^۶ هستند به این معنی که تقابل و تمایز 'معنایی'^۷ بین واژگان ایجاد می‌کنند و مجموعه همه آنها، 'واژگان ذهنی'^۸ ما را تشکیل می‌دهند. این اطلاعات در فرآیند 'اشتقاق'^۹، توسط یک سری 'قواعد'^{۱۰} دستخوش دستخوش تغییراتی می‌شوند. در واقع این قواعد، اطلاعاتی را به نمود زیرساختی اضافه می‌کنند که قابل پیش‌بینی، 'غیر تقابلی'^{۱۱} یا 'غیر ممیز'^{۱۲} هستند. بعد از اعمال به ترتیب کل قواعد یا همان فرآیند اشتقاق، 'بازنمایی روساختی'^{۱۳} حاصل می‌شود. به عبارتی دیگر، نمود روساختی حاوی اطلاعات قابل پیش‌بینی و غیر قابل پیش‌بینی است.

تحلیل داده‌ها در این پژوهش با رویکردی 'غیرخطی'^{۱۴} انجام می‌پذیرد. بنابراین تعریفی از مفاهیم 'خطی'^{۱۵} و 'غیرخطی' ضروری به نظر می‌رسد. کریستال (۲۰۰۸: ۳۳۰) در تعریف واج‌شناسی خطی و غیرخطی می‌گوید: "واج‌شناسی غیرخطی به هر گونه انگاره‌ای گفته می‌شود که از بازنمایی خطی ساختار واجی واژه، دوری می‌کند. در اینجا [واژه] خطی اشاره به بازنمایی ساختار به عنوان مجموعه‌ای از زنجیره‌هایی دارد که در یک توالی افقی محض می‌آیند و هر زنجیره به مثابه ستونی نامرتب از مختصه‌ها (به طور عمودی) تحلیل می‌شود."

¹ The Phonemic Representation

² unpredictable

³ redundant

⁴ predictable

⁵ contrastive

⁶ distinctive

⁷ semantic

⁸ mental lexicon

⁹ derivation

¹⁰ rules

¹¹ non-contrastive

¹² non-distinctive

¹³ Surface Representation (SR)

¹⁴ non-linear

¹⁵ linear

۱-۲) بیان مسئله

در این رساله به بررسی نظام آوایی زبان ترکی آذری^۱، گونه گوگانی، پرداخته می‌شود. طبق مشاهدات این نگارنده، فرآیندهای پربسامد در این زبان، مواردی نظیر 'حذف'^۲، 'درج'^۳، و 'هماهنگی واکه‌ای'^۴ می‌باشد که به همراه استخراج تمامی 'واج'ها^۵ و 'واجگونه'های عمده، عمده، پیکره اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهند. این پژوهش با استفاده از 'واج‌شناسی جزءمستقل'^۷ و در قالب 'هندسه مختصه‌ها'^۸ انجام می‌شود که به جای مختصه‌های نامنظم موجود در ماتریس‌ها که در واج‌شناسی خطی مطرح بود، از مختصه‌های مرتب شده به صورت پایگانی در فضاهای چند بُعدی استفاده می‌شود. البته اکثر قواعد به صورت خطی نیز نمایش داده می‌شوند.

واج‌شناسی معیار، رویکردی خطی است: اجزاء به صورت خطی، در یک توالی افقی، از چپ به راست پشت سر هم می‌آیند که هر کدامشان متشکل از مختصاتی هستند که در ماتریس‌هایی عمودی و بدون ترتیب همراه است. عموماً علامت + نماد 'مرز تکواژ'^۹، و # نماد 'مرز واژه'^{۱۰} است. این واج‌شناسی، به واحدهای بزرگتر از عناصر زنجیری نمی‌پردازد و بنابراین مبحثی مانند هجا در آن مطرح نمی‌شود. واج‌شناسی معیار چون خطی است نمی‌تواند به فرآیندهایی بپردازد که فراتر از توالی خطی اجزاء روی می‌دهد. از مهمترین این فرآیندها، 'نواخت'^{۱۱} و هماهنگی واکه‌ای است. این نقص بزرگ، منجر به پدید آمدن واج‌شناسی غیر خطی

¹ Azeri

² deletion

³ insertion

⁴ vowel harmony

⁵ phoneme

⁶ allophone

⁷ واج‌شناسی جزءمستقل ترجمه عبارت Autosegmental Phonology است. این نگارنده به تبعیت از پرمون (۱۳۷۵)،

نقش‌بندی (۱۳۷۵) و دبیرمقدم (۱۳۸۳) این ترجمه را به‌کار برده است. برای عبارت فوق، ترجمه "خودواحد" نیز در بعضی آثار مانند

حیدری مزرعه‌جهان (۱۳۸۱) و کرد زعفرانلو کامبوزیا (۱۳۸۵) دیده می‌شود.

⁸ feature geometry

⁹ morpheme boundary

¹⁰ word boundary

¹¹ tone

شد. انگاره‌هایی همچون 'واج‌شناسی عروضی'، 'واج‌شناسی جزءمستقل' و 'واج‌شناسی وابستگی'،^۲ همگی مثال‌هایی از واج‌شناسی غیرخطی هستند. در پژوهش حاضر، تحلیل داده‌ها براساس یکی از همین انگاره‌های غیرخطی صورت می‌پذیرد که همان واج‌شناسی جزءمستقل است.

۱-۳) اهداف

این پژوهش روی هم رفته شامل دو هدف نظری و توصیفی می‌باشد:

الف) هدف نظری: همانطور که می‌دانیم همواره احتمال آن می‌رود که ناکارآمد بودن نظریه‌های ارائه شده در هر علمی، ثابت شود به طوری که آن نظریه باید جرح و تعدیل و یا فراموش شود. این پژوهش نیز مانند بسیاری از پژوهش‌های دیگر از این نوع، آزمودن توان تبیینی نظریه خود را در دستور کار دارد.

ب) هدف توصیفی: یک هدف، توصیف و ضبط گونه‌ایست که به نظر می‌رسد به‌خاطر تأثیر زبان فارسی که زبان معیار^۳ کشور ایران است، در معرض خطر نابودی قرار دارد. هدف دیگر، فراهم آوردن داده برای دیگر پژوهشگران و همینطور فراهم آوردن توصیف، برای اطلس‌های زبانی می‌باشد.

۱-۴) قلمرو پژوهش

قلمرو زبانی مورد مطالعه در این پژوهش محدود به گونه گوگانی از زبان ترکی آذری است. گوگان^۴ در استان آذربایجان شرقی و در موقعیت ۴۵ و ۵۵ درجه طول شرقی و ۴۷ و ۵۵ درجه درجه عرض شرقی قرار گرفته است. این شهر از سطح دریا ۱۳۴۰ متر ارتفاع دارد. فاصله آن

^۱ Metrical Phonology

^۲ Dependency Phonology

^۳ Standard – برای تعریف زبان معیار ر.ک. مدرسی (۱۳۶۸: ۲۳۲-۲۳۳).

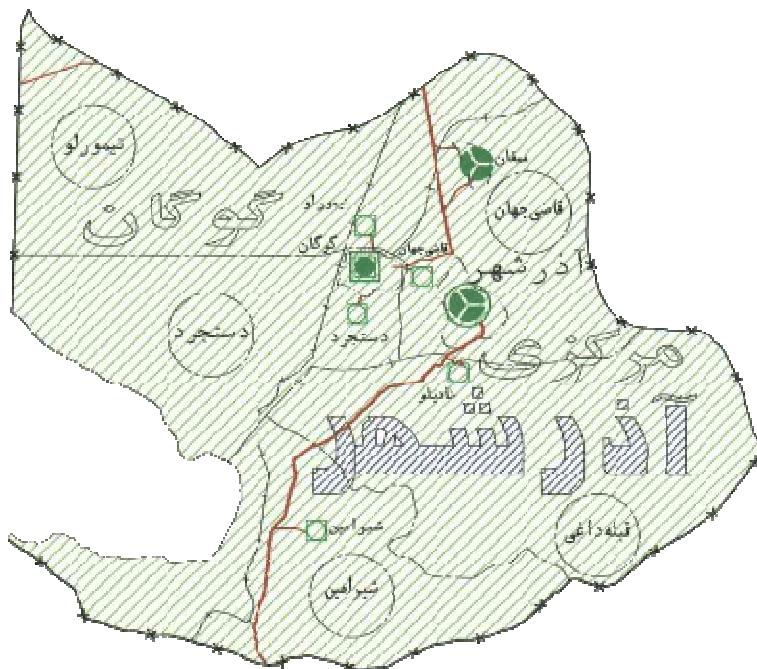
^۴ برخی منابع (صبری آذرشهری ۱۳۸۲: ۵۴، محمدجعفرزاده ۱۳۸۱: ۱۴۱) گوگان را به صورت گاوغان نیز نوشته‌اند. در دانش‌نامه

Encarta گوگان به صورت Gāvgān نوشته شده است (ر.ک. نرم‌افزار Microsoft® Encarta® 2008 قسمت

(Encarta World Atlas).

از شهر تبریز ۵۰ کیلومتر است و در ۱۰ کیلومتری کرانه شرقی دریاچه ارومیه و متمایل به جنوب شرق آن واقع است (محمدجعفرزاده ۱۳۸۱: ۱۴۱). در تصاویر زیر موقعیت استانی و جغرافیایی گوگان مشخص است:

شکل (۱-۱) برگرفته از سایت رسمی استانداری آذربایجان شرقی

شکل (۱-۲) برگرفته از maps.google.com

قلمرو نظری این پژوهش محدود به واج‌شناسی جزءمستقل است. این رویکرد، از رویکردهای قاعده-بنیاد^۱ است و بنابراین، در پژوهش حاضر، تحلیل داده‌ها، با رویکردهای محدودیت-بنیاد^۲ انجام نمی‌شود.

۱-۵ پرسش‌های پژوهش

۱. واج‌ها و واج‌گونه‌های زبان ترکی آذری گونه‌گوانی کدامند؟
۲. فرآیندهای واج‌شناختی قابل توجه در زبان ترکی آذری گونه‌گوانی کدامند؟
۳. آیا واج‌شناسی جزءمستقل توانایی تبیین کامل نظام آوایی زبان ترکی آذری گونه‌گوانی را دارد؟

^۱ rule-based

^۲ constraint-based

۱-۶) فرضیه‌های پژوهش

۱. بر اساس معیارهای جهانی بودن و طبیعی بودن نظام آوایی، به نظر می‌رسد تعداد واج‌های گونه‌گوانی با سایر گونه‌های ترکی آذری تفاوت قابل ملاحظه‌ای نداشته باشد.
۲. فرآیندهای واج‌شناختی قابل توجه در ترکی آذری گونه‌گوانی، هماهنگی واکه‌ای، حذف، و درج می‌باشند.
۳. واج‌شناسی جزءمستقل توانایی تبیین کامل نظام آوایی زبان ترکی آذری گونه‌گوانی را دارد.

۱-۷) روش‌شناسی

این پژوهش از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده می‌کند. در بخش پیشینه نظری و توصیفی از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. شماری از داده‌های زبان ترکی از فرهنگ لغت (زارع شاهمرسی ۱۳۸۷) استخراج شده که پس از تطبیق آن‌ها با تلفظ اهالی گوگان، وارد این پژوهش شده‌اند. اما به‌رحال پیکره اصلی این داده‌ها به صورت میدانی با ضبط نمودن صدای گویشوران جمع‌آوری شده است. در امر گردآوری داده‌ها به شمّ زبانی نگارنده کمتر اتکا شده است.

’الفبای بین‌المللی آوانویسی‘^۱ (IPA) و نظام آمریکایی، از متداول‌ترین نظام‌های آوانویسی می‌باشند. IPA گرایش به استفاده از نمادهای مخصوص دارد در حالی که نظام آمریکایی بیشتر بر ’علائم زیر و زبری‘^۲ تکیه می‌کند. در واج‌شناسی زایشی، کاربرد نظام آمریکایی رایج‌تر بوده است. یک دلیلش این است که این نظام بهتر نشان می‌دهد که اصوات از ’مشخصه‘^۳‌ها تشکیل شده‌اند^۴. همچنین دارای این مزیت است که نمادهای پایه‌ای کمتری برای یادگیری و چاپ دارد (حدافل تا قبل از ظهور نرم‌افزارهای واژه‌نگار که خط IPA را به راحتی

^۱ International Phonetic Alphabet = IPA

^۲ diacritics

^۳ feature

^۴ مثلاً در IPA واکه افراشته، گرد، و پیشین [y]، به صورت [ü] در نظام آمریکایی نوشته می‌شود که تلویحاً به ارتباط این واکه با جفت پسین خود یعنی [u] اشاره دارد.

در اختیار قرار می‌دهند) (کنستویچ ۱۹۹۴: ۲۴). 'روح'^۱ (۲۰۰۰: ۴۶) نیز می‌گوید: "بسیاری از نگارندگان آمریکایی از علائم IPA به‌خاطر پیچیدگی زیاد، دوری کرده‌اند."

بر اساس حق‌شناس (۱۳۵۶: ۲۵-۲۶) در گزینش نشانه‌های آوانگاری سعی می‌شود تا حد ممکن از نشانه‌های مأنوس و آسان استفاده شود که یادگرفتن و نوشتن آن‌ها ایجاد دشواری نمی‌کند. مثلاً برای اشاره به اولین صدا در کلمه "چسب"، از بین دو نشانه [č] و [tʃ]، بهتر است [č] انتخاب شود زیرا مأنوس‌تر و آسان‌تر بوده و یادگیری و چاپ آن نیز امکان‌پذیرتر خواهد بود. وی در ادامه می‌گوید: "در آوانویسی سعی می‌شود تا آن‌جا که مقدور است از نشانه‌های مرکب برای یک آوا استفاده نشود." یعنی نشانه بسیط [č] نسبت به نشانه مرکب [tʃ] امتیاز دارد. خواننده آگاه است که نشانه‌های مرکبی مانند [tʃ] و [dʒ] متعلق به IPA و به ترتیب، معادل بسیط آن‌ها یعنی [č] و [j]، متعلق به نظام آمریکایی هستند. تا آنجا که این نگارنده اطلاع دارد، در کتب جدید واج‌شناسی چه در ایران (مانند کرد زعفرانلو کامبوزیا ۱۳۸۵ و بی‌جن‌خان ۱۳۸۸) و در سایر نقاط جهان استفاده از IPA رواج روزافزونی یافته است. به همین سبب و به منظور یکدست بودن نمادهای بکار رفته در این پژوهش با آثار مذکور، این نگارنده ترجیح می‌دهد که از IPA استفاده کند.

۱-۱) ترکی آذری

زبان ترکی آذری که با نام "آذربایجانی"^۲ نیز شناخته می‌شود به همراه "ترکی"^۳ و تعداد زیادی از زبان‌های آسیای مرکزی، شاخه "ترکی"^۴ از خانواده زبانی "آلتایی"^۵ را تشکیل می‌دهد (تراسک^۶ "تراسک"^۷ ۱۹۹۶: ۱۸۹). "آرلاتو"^۸ (۱۳۷۳: ۵۶) و "یوهانسون"^۹ (۲۰۰۶: ۳۰) خانواده زبان‌های زبان‌های آلتایی را دارای سه عضو اصلی ترکی، "مغولی"^۹ و "تنگوسی"^{۱۰} می‌دانند. البته عده‌ای

¹ Peter Roach

² Azerbaijani

³ Turkish

⁴ Turkic

^۵ Altaic: کلمه آلتایی به معنی کوه‌های طلایی (آلتین داغلاری) است (هیئت، همان منبع: ۱۶).

⁶ Larry Trask

⁷ Anthony Arlotto

⁸ L. Johanson

⁹ Mongolic

¹⁰ Tungusic